

Uchwała Nr 109/309/2013
Zarządu Powiatu w Ostródzie
z dnia 3 lipca 2013r.

w sprawie zatwierdzenia Programu Działalności Środowiskowego Domu Samopomocy w Morągu

Na podstawie § 4 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie środowiskowych domów samopomocy (Dz. U. Nr 238, poz. 1586) Zarząd Powiatu uchwala, co następuje:

§ 1

Zatwierdza się Program Działalności Środowiskowego Domu Samopomocy w Morągu, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

1. Włodzimierz Brodiuk – Starosta	
2. Stanisław Brzozowski – Wicestarosta	
3. Irena Jara – Członek Zarządu	
4. Jerzy Adamowicz – Członek Zarządu	
5. Bogdan Głowacz – Członek Zarządu	

PROGRAM DZIAŁALNOŚCI ŚRODOWISKOWEGO DOMU SAMOPOMOCY W MORĄGU

Rozdział I Postanowienia ogólne

Środowiskowy Dom Samopomocy w Morągu jest ośrodkiem wsparcia dziennego, przeznaczonym dla osób przewlekle chorych psychicznie i upośledzonych umysłowo – typu A i typu B.

Podstawowym zadaniem Domu jest zapewnienie uczestnikom możliwości zaspokojenia ich potrzeb życiowych, usamodzielnienia oraz integracji społecznej.

Środowiskowy Dom Samopomocy przeznaczony jest dla osób zamieszkałych na terenie gmin Morąg, Miłakowo i Małdyty, przewlekle psychicznie chorych oraz dla osób z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim, znacznym i umiarkowanym, a także osób z lekkim upośledzeniem umysłowym, gdy jednocześnie występują inne zaburzenia zwłaszcza neurologiczne, które ukończyły 18 rok życia.

Skierowanie do Domu odbywa się na podstawie decyzji administracyjnej, wydanej przez Dyrektora Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Ostródzie, działającego z upoważnienia Starosty Ostródzkiego, na wniosek osoby zainteresowanej lub opiekuna prawnego, w uzgodnieniu z właściwym ośrodkiem pomocy społecznej.

Rozdział II Cele funkcjonowania Środowiskowego Domu Samopomocy

Celem głównym działalności Środowiskowego Domu Samopomocy jest zapewnienie osobom niepełnosprawnym oparcia społecznego pozwalającego im na zaspokojenie ich potrzeb życiowych, usamodzielnienie i integrację społeczną, rozumianą jako przywrócenie możliwości pełnienia powszechnie dostępnych w lokalnej społeczności ról społecznych. Formą pomocy służącą utrzymaniu osób niepełnosprawnych w ich naturalnym środowisku i przeciwdziałaniu instytucjonalizacji

Cele szczegółowe Domu:

1. Kształtowanie umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu i podtrzymaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym,
2. Wsparcie w zakresie zapewnienia uczestnikowi opieki zdrowotnej,
3. Integrowanie uczestników ze środowiskiem lokalnym, w tym rodzinnym.

Rozdział III Program działalności dla ŚDS – TYP A

Oferta dla uczestników ŚDS typu A jest skierowana dla osób przewlekle psychicznie chorych. Osoby te z powodu omanów, urojeń i lęków żyją w świecie własnych wyobrażeń i przeżyć, odsuwają się od innych, zamykają się w sobie, wiąże się to z poczuciem wyobcowania i osamotnienia ich oraz trudnościami w kontaktach z ludźmi. Osoby chore psychicznie przeżywają niechęć do podejmowania jakichkolwiek działań. Tracą wiarę we własne możliwości. Trudno jest im znaleźć miejsce, w którym mogłyby dzielić się swoimi przeżyciami i pomysłami.

Podstawowa działalność ŚDS ukierunkowana jest na zapobieganie izolacji społecznej osób z przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi, poprzez stwarzanie warunków sprzyjających integracji wewnętrznej – samym sobą oraz integracji zewnętrznej ze środowiskiem, na pomoc w zakresie edukacji i rozwiązywania problemów dnia codziennego, na udzielanie wsparcia psychicznego,

przełamywanie barier we wzajemnych kontaktach osób chorych psychicznie z różnymi osobami, z najbliższymi osobami, osobami z najbliższego otoczenia.

Do głównych celów działań ŚDS ukierunkowanych na osoby przewlekle psychicznie chorych należy:

- 1) kształtowanie umiejętności społecznych i umiejętności z zakresu samoobsługi,
- 2) wsparcie w zakresie zapewnienia uczestnikom opieki zdrowotnej,
- 3) integrowanie uczestników z ich środowiskiem lokalnym, w tym rodzinnym poprzez organizowanie spotkań, festynów, wspólnych wycieczek itp.

Dla osiągnięcia wyznaczonych celów, ukierunkowanych na osoby przewlekle chore psychicznie, prowadzone są następujące formy działalności:

1. Trening funkcjonowania w życiu codziennym oraz kulinarny:
 - 1) nauka przygotowywania prostych posiłków na zajęciach kulinarnych,
 - 2) nauka i utrwalanie umiejętności obsługi podstawowych urządzeń domowych (pralka, kuchenka gazowa, żelazko, suszarka do włosów, itp.),
 - 3) nauka samodzielnego prania, dbania o porządek w budynku ŚDS i poza nim, gospodarowania pieniędzmi,
 - 4) mobilizowanie do dbania o estetyczny wygląd i higienę osobistą oraz utrwalanie tej umiejętności,
 - 5) odtwarzanie i podtrzymywanie umiejętności przygotowywania posiłków, w tym prostych gorących posiłków,
 - 6) kształcenie umiejętności estetycznego podawania potraw,
 - 7) kształcenie i utrwalanie umiejętności nakrywania do stołu i jego dekoracji.
2. Trening umiejętności społecznych i interpersonalnych obejmujący:
 - 1) mobilizowanie do nawiązywania i utrzymania kontaktów społecznych,
 - 2) kształtowanie pozytywnych cech charakteru,
 - 3) utrwalenie zasad prawidłowych zachowań,
 - 4) kształcenie umiejętności współpracy i komunikowania się w grupie na zasadzie otwartości, partnerstwa i wzajemności,
 - 5) kształtowanie pozytywnych relacji z bliskimi osobami.
 - 6) nauka i utrwalanie zasad prawidłowych zachowań w miejscach publicznych,
 - 7) kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów.
3. Trening umiejętności spędzania czasu wolnego obejmujący:
 - 1) rozwijanie zainteresowań,
 - 2) rozwijanie umiejętności uczestnictwa w takich formach jak wycieczki, imprezy rekreacyjne, kulturalne, towarzyskie, uczestnictwo w uroczystościach świeckich i religijnych itp.) ,
 - 3) rozwijanie aktywności sportowo – rekreacyjnej,
 - 4) aktywizowanie uczestników do różnorodnych form spędzenia czasu wolnego,
 - 5) rozwijanie zainteresowań wybranymi audycjami radiowymi, telewizyjnymi i filmami.
4. Terapia zajęciowa która jest ważną formą rehabilitacji zawodowej i społecznej, która pobudza do twórczości, uczy myślenia, poprawia koordynację, koncentrację, włącza uczestnika w życie grupy i życie społeczne.

**W ramach terapii zajęciowej prowadzone są:
zajęcia rękodzielniczo- plastyczne**

Uczestnicy zajęć zapoznają się z różnymi technikami rękodzieła z wykorzystaniem różnorodnych materiałów (sznurka, wełny, papieru, szmatki, kleju, ciasta solnego, słomy, farby, artykułów spożywczych, skór, koralu, krepki, piór, a także materiałów naturalnych takich jak: szyszek, suszonych kwiatów, nasion, liści) oraz z technikami plastycznymi (malarstwo, wydzieranka, wyklejanka, modelowanie, filcowanie, wycinanka, mozaika, witraż). Ponadto nauczą się wykorzystywania różnorodnych narzędzi i przyborów takich jak: nożyczki, dziurkacze ozdobne, zszywacze, falownice, ciężarki, pistolet do kleju...

Zajęcia rękodzielniczo - plastyczne mają na celu wzbudzić poczucie estetyki i wrażliwości. Rozwijają zainteresowania, umiejętności manualne, uczą starannego i estetycznego wykonania czynności, poprawiają koordynację wzrokowo - ruchową, ćwiczą koncentrację uwagi na danej czynności, pozwalają na odreagowanie negatywnych emocji.

zajęcia kulinarne w tym umiejętności życia codziennego

Proponuje się zajęcia z zakresu rozpoznawania poszczególnych produktów, przygotowywania posiłków, poznawania podstawowych zasad żywienia, działania sprzętu RTV i AGD, higieny w kontaktach z żywnością, estetycznego nakrywania do stołu oraz podawania potraw. Nauki utrzymania higieny osobistej, dbania o porządek i zieleń w budynku ŚDS i poza nim. W ramach zajęć kulinarnych każdego dnia przygotowywany jest gorący posiłek, z którego korzystają wszyscy uczestnicy ŚDS.

zajęcia rękodzielniczo- krawieckie

Głównym założeniem tych zajęć jest rozwijanie sprawności manualnych oraz kształtowanie koordynacji wzrokowo-ruchowej w zakresie posługiwania się igłą, szydełkiem, drutami. W ten sposób powstają obrazy, serwety, bieżniki, obrusy. Poza tym uczestnicy będą uczyć się szyć na maszynie.

Ponadto w ramach zajęć rękodzielniczych uczestnicy będą wykonywali prace z krępliny, bibuły, tkaniny, papieru, tworzyli obrazy typu collage oraz stroiki okazjonalne.

rehabilitacja

Wszechstronna stymulacja poprawia sprawność psychofizyczną, uaktywnia kontakty z innymi ludźmi, pomaga w akceptacji wzajemnych niepełnosprawności. Rehabilitację ruchową poprowadzi rehabilitant, który realizuje zajęcia indywidualne i zbiorowe. Ćwiczenia są odpowiednio dobrane dla każdego uczestnika.

5. Poradnictwo specjalistyczne, w tym:

- 1) psychologiczne, które polega na rozmowach indywidualnych i grupowych z psychologiem podczas, których rozwiązuje się problemy osobiste oraz rozwija się zdolność radzenia sobie w trudnych sytuacjach.
 - 2) socjalne, polegające na poradnictwie dla uczestników i ich rodzin, pomoc w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych – praca wspólnie z ośrodkami pomocy społecznej.
6. Ochronę zdrowia psychicznego poprzez psychoedukację ukierunkowaną na naukę umiejętności korzystania z różnych ofert publicznych, w tym usług medycznych, zwłaszcza poradni zdrowia psychicznego.
7. Edukacja prozdrowotna, pomoc w dostępie do konsultacji lekarskich, ośrodków opieki zdrowotnej,

8. Inne formy działania:

- 1) zabawy taneczne,
- 2) spotkania integracyjne,
- 3) spotkania okazjonalne (Wielkanocne, Bożonarodzeniowe itp.),
- 5) pikniki, majówki, festyny.

9. Współpraca ŚDS z innymi podmiotami:

- 1) Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Ostródzie,
- 2) Starostwem Powiatowym w Ostródzie,
- 3) Placówkami opieki zdrowotnej,
- 4) Organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych,
- 5) Warsztatem Terapii Zajęciowej,
- 6) Rodzinami i opiekunami osób przybywających w ŚDS,
- 7) Ośrodkami Pomocy Społecznej z gmin, z terenu których pochodzą uczestnicy,
- 8) Firmami i osobami fizycznymi, które wspierają rozwój ŚDS,
- 9) Szkołami i uczelniami z terenu gmin, których obejmuje działalność ŚDS.

Rozdział IV

Program działalności dla ŚDS – TYP B

Środowiskowy Dom Samopomocy typu B – jest placówką typu dziennego dla osób upośledzonych umysłowo.

Osoby niepełnosprawne z upośledzeniem umysłowym po skończeniu nauki w szkolnictwie specjalnym mają bardzo ograniczone możliwości dalszej aktywizacji społecznej. Zdane są najczęściej na własne rodziny, które zazwyczaj decydują o ich życiu. Część osób pozostaje w domach, co jest

formą wykluczenia społecznego skazującego ich na życiową wegetację. Oferta ŚDS typu B wychodzi naprzeciw potrzebom osób niepełnosprawnych intelektualnie, które potrzebują środowiskowego wsparcia ukierunkowanego na terapię społeczną dającą im możliwość funkcjonowania w grupie rówieśniczej, aktywnego spędzania czasu, rozwijania umiejętności z zakresu samoobsługi i pogłębiania wiedzy z różnych dziedzin życia.

Do głównych celów działania ŚDS ukierunkowanych na osoby upośledzone umysłowo należy:

- 1) kształtowanie umiejętności społecznych i umiejętności z zakresu samoobsługi,
- 2) wsparcie w zakresie zapewnienia uczestnikom opieki zdrowotnej poprzez umożliwienie uczestnikom korzystania w razie potrzeby z pomocy lekarzy oraz udzielanie wsparcia psychologicznego przez pracownika zatrudnionego w domu na etacie psychologa,
- 3) integrowanie uczestników z ich środowiskiem lokalnym, w tym rodzinnym poprzez organizowanie wspólnych spotkań, wycieczek, festynów, itp.

Dla osiągnięcia wyznaczonych celów, ukierunkowanych na osoby upośledzone umysłowo, prowadzone są treningi:

1. Trening umiejętności społecznych i interpersonalnych, który ma na celu:

- 1) kształcenie umiejętności nawiązywania i utrzymywania poprawnych kontaktów społecznych,
- 2) utrwalenie zasad prawidłowych zachowań w miejscach publicznych (w kinie, teatrze, restauracji, sklepie, itp.),
- 3) kształcenie umiejętności współpracy i komunikowania się w grupie na zasadach otwartości, partnerstwa i wzajemności,
- 4) kształtowanie zachowań asertywnych (asertywna odmowa, poszanowanie granic własnych i innych ludzi, właściwe reakcje na pochwały i krytykę),
- 5) kształtowanie umiejętności radzenia sobie ze stresem,
- 6) kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów.

2. Trening kulinarny oraz funkcjonowania w życiu codziennym

- 1) samodzielne załatwianie potrzeb fizjologicznych,
- 2) nauka przygotowywania prostych posiłków na zajęciach kulinarnych,
- 3) samodzielne jedzenie, posługiwanie się sztućcami,
- 4) dbanie o estetyczny wygląd,
- 5) mycie się, dbanie o higienę jamy ustnej, higienę ciała,
- 6) dbanie o czystość odzieży, codzienną zmianę bielizny i samodzielne jej pranie,
- 7) nauka obsługi podstawowych urządzeń domowych (pralki, kuchenki gazowej, żelazka, suszarki do włosów, prostownicy, lokówki),
- 8) nauka dbania o zieleń i porządek w budynku ŚDS i poza nim,
- 9) nauka umiejętności realizowania ważnych życiowo spraw np. dokonywanie zapłaty za zakupiony towar, odebranie renty na pocztę, wypełniania dokumentów, itp.

3. Trening umiejętności spędzania wolnego czasu.

- 1) rozwijanie zainteresowań wybranymi audycjami radiowymi, telewizyjnymi i filmami zgodnymi z możliwościami percepcyjnymi każdego uczestnika.
- 2) rozwijanie umiejętności korzystania z takich form spędzania czasu wolnego jak: turystyka, działalność rekreacyjna, udział w imprezach kulturalnych, towarzyskich.
- 3) zachęcanie do rozwiązywania prostych łamigłówek, krzyżówek.
- 4) zachęcanie do rozwijania swojego hobby.

4. Terapia zajęciowa.

Terapia na celu włączenie uczestnika w życie grupy, usprawnienie psychofizyczne, kształtowanie nowych zdolności i umiejętności, w tym z własnej inicjatywy, a także samorealizację.

W ramach terapii zajęciowej prowadzone są:

zajęcia rękodzielniczo- plastyczne

Uczestnicy tych zajęć zapoznają się z różnymi technikami rękodzieła z wykorzystaniem różnorodnych materiałów (sznurka, wełny, papieru, szmatki, kleju, ciasta solnego, słomy, farby, artykułów spożywczych, skór, koralii, krepy, piór, a także materiałów naturalnych takich jak: szyszek,

suszonych kwiatów, nasion, liści) oraz z technikami plastycznymi (malarstwo, wydzieranka, wyklejanka, modelowanie, filcowanie, wycinanka, mozaika, witraż). Ponadto nauczą się wykorzystywania różnorodnych narzędzi i przyborów takich jak: nożyczki, dziurkacze ozdobne, zszywacze, falownice, ciężarki, pistolet do kleju...

Zajęcia rękodzielniczo - plastyczne mają na celu wzbudzić poczucie estetyki i wrażliwości. Rozwijają zainteresowania, umiejętności manualne, uczą starannego i estetycznego wykonania czynności, poprawiają koordynację wzrokowo - ruchową, ćwiczą koncentrację uwagi na danej czynności, pozwalają na odreagowanie negatywnych emocji.

zajęcia kulinarne w tym umiejętności życia codziennego

Proponuje się zajęcia z zakresu rozpoznawania poszczególnych produktów, przygotowywania posiłków, poznawania podstawowych zasad żywienia, działania sprzętu RTV I AGD, higieny w kontaktach z żywnością, estetycznego nakrywania do stołu oraz podawania potraw. Nauki utrzymania higieny osobistej, dbania o porządek i zieleń w budynku ŚDS i poza nim. W ramach zajęć kulinarnych każdego dnia przygotowywany jest gorący posiłek, z którego korzystają wszyscy uczestnicy ŚDS.

zajęcia rękodzielniczo- krawieckie

Głównym założeniem tych zajęć jest rozwijanie sprawności manualnych oraz kształtowanie koordynacji wzrokowo-ruchowej w zakresie posługiwania się igłą, szydełkiem, drutami. W ten sposób powstają obrazy, serwety, bieżniki, obrusy. Poza tym uczestnicy będą uczyć się szyc na maszynie.

Ponadto w ramach zajęć rękodzielniczych uczestnicy będą wykonywali prace z krępliny, bibuły, tkaniny, papieru, tworzyli obrazy typu collage, stroiki okazjonalne itp.

rehabilitacja

Wszechstronna stymulacja poprawia sprawność psychofizyczną, uaktywnia kontakty z innymi ludźmi, pomaga w akceptacji wzajemnych niepełnosprawności. Rehabilitację ruchową poprowadzi rehabilitant, który realizuje zajęcia indywidualne i zbiorowe. Ćwiczenia są odpowiednio dobrane dla każdego uczestnika.

5. Poradnictwo specjalistyczne, w tym:

- 1) psychologiczne, które polega na rozmowach indywidualnych i grupowych z psychologiem podczas, których rozwiązuje się problemy osobiste oraz rozwija się zdolność radzenia sobie w trudnych sytuacjach.
- 2) socjalne, polegające na poradnictwie dla uczestników i ich rodzin, pomoc w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych – praca wspólnie z ośrodkami pomocy społecznej.
- 3) ochronę zdrowia psychicznego poprzez psychoedukację ukierunkowaną na naukę umiejętności korzystania z różnych ofert publicznych, w tym usług medycznych, zwłaszcza poradni zdrowia psychicznego.
- 4) edukacja prozdrowotna, pomoc w dostępie do konsultacji lekarskich, ośrodków opieki zdrowotnej,

6. Inne formy działania:

zabawy taneczne,

- 1) spotkania integracyjne,
- 2) spotkania okazjonalne (Wielkanocne, Bożonarodzeniowe, itp.),
- 3) pikniki, majówki, festyny.

7. Współpraca ŚDS z innymi podmiotami:

- 1) Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Ostródzie,
- 2) Starostwem Powiatowym w Ostródzie,
- 3) Placówkami opieki zdrowotnej,
- 4) Organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych,
- 5) Warsztatem Terapii Zajęciowej,
- 6) Rodzinami i opiekunami osób przybywających w ŚDS,
- 7) Ośrodkami Pomocy Społecznej z gmin, z terenu których pochodzą uczestnicy,
- 8) Firmami i osobami fizycznymi, które wspierają rozwój ŚDS,
- 9) Szkołami i uczelniami z terenu gmin, których obejmuje działalność ŚDS,

Rozdział V

Metody i kryteria oceny działalności Środowiskowego Domu Samopomocy

Ocena efektów działalności domu możliwa jest poprzez ocenę postępów uczestnika, efektów terapii, frekwencji uczestników na zajęciach, ich zainteresowania formami terapii.

Przez pierwsze 3 miesiące realizowany jest plan adaptacji uczestnika. W trakcie realizowania planu adaptacji Zespół Wspierająco - Aktywizujący opracowuje charakterystykę i ocenę możliwości psychofizycznych uczestnika. Po upływie 3 miesięcy Zespół Wspierająco - Aktywizujący podejmuje decyzję o dalszym udziale uczestnika i sposobie prowadzenia indywidualnego planu wspierająco – aktywizującego, który zawiera postępowanie wspierająco – aktywizujące, z rozróżnieniem na osoby chore psychicznie i osoby upośledzonych umysłowo.

Co pół roku uaktualniane są arkusze obszarów aktywności, które obrazują postępy uczestników i dają możliwość skonstruowania oceny i planu dalszej terapii uczestnika. Po upływie roku zespół dokonuje oceny postępów uczestnika i określa plan na następny rok.

W arkuszach obserwowane są następujące obszary:

- 1) samoobsługa,
- 2) kontakty interpersonalne,
- 3) uczestniczenie w zajęciach zorganizowanych przez ŚDS,
- 4) wykorzystanie wolnego czasu.

Aby dokonać poprawnej i miarodajnej oceny podopiecznego, są prowadzone dzienniki, w którym codziennie wpisuje się zakres i formę prowadzonej terapii, wymienia uczestników terapii oraz opisuje ich aktywność. Dane te są następnie wykorzystywane do sporządzania ocen efektów aktywizacji podopiecznych a co za tym idzie do sporządzenia planu na następny okres.

Rozdział VI

Możliwości realizacji poszczególnych form działania.

Środowiskowy Dom Samopomocy w Morągu jest zadaniem o zasięgu ponadlokalnym, realizowanym na bazie obiektu Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Oddziału Okręgowego w Morągu, usytuowanym w centrum miasta dogodnym miejscu komunikacyjnym.

Zadania Domu realizowane są, na rzecz uczestników, przez 5 dni w tygodniu, od poniedziałku do piątku, w godzinach od 7.30 do 15.30.

Do dyspozycji ośrodka są następujące pomieszczenia:

- 1) kuchnia i jadalnia wyposażona w podstawowy sprzęt i meble,
- 2) sala w której odbywają się zajęcia rękodzielniczo-plastyczne,
- 3) sala w której odbywają się zajęcia rękodzielniczo-krawieckie,
- 4) sala rehabilitacyjna,
- 5) korytarz – hol,
- 6) 3 toalety w tym 2 przystosowane dla osób niepełnosprawnych,
- 7) pokój kierownika

Poszczególne formy działania realizowane są poprzez następującą kadrę:

1) kierownik (realizujący zadania pracownika socjalnego)	- 1 etat
2) terapeuci zajęciowi, instruktorzy terapii zajęciowej	- 3 etaty
3) psycholog	- 0,25 etatu
4) rehabilitant	- 0,25 etatu

- 5) kierowca - konserwator - 0,5 etatu
W skład Zespołu Wspierająco – Aktywizującego, realizującego indywidualny plan wspierająco – aktywizujący poszczególnych uczestników, wchodzi 6 osób.

Rozdział VII

Przyjęte kierunki rozwoju Środowiskowego Domu Samopomocy

Rozwoju Domu prowadzony jest w trzech kierunkach:

- 1. Polityki kadrowej:**
 - 1) podnoszenie kwalifikacji zawodowych,
 - 2) podwyższanie kompetencji pracowników merytorycznych, poprzez udział w szkoleniach zewnętrznych i wewnętrznych,
- 2. Inicjowanie działań zmierzających do rozszerzenia form zajęć wspierająco – aktywizacyjnych:**
 - 1) organizowanie szkoleń, seminariów, konferencji z udziałem specjalistów z zakresu psychologii, pedagogiki, psychiatrii, pomocy społecznej, itp.,
 - 2) doposażenie pomieszczeń terapeutycznych.
- 3. Współpraca ze środowiskiem lokalnym i rodzinnym:**
 - 1) organizowanie dni otwartych ŚDS,
 - 2) organizowanie dla rodziców i opiekunów spotkań ze specjalistami,
 - 3) włączanie rodzin i przyjaciół uczestników w organizację wspólnych spotkań.